

در روزهایی که سیل شهرهای سیستان و بلوچستان را پر کرده است، این هنر سوزن دوزی است که بیشتر دیده می شود

قصه سوزن های بلوچی

لیلا شوقی

خبرنگار

فرقی ندارد، این قدر هنر دستشان در روزمرگی شان جریان دارد که آنها را نمی شود بدون آن دید. فرقی هم ندارد که چه در سیل، چه در شادی و چه در غم. این هنر دستشان، سوزن دوزی است که دیده می شود. حالا فرقی ندارد، چه در سیل فروردین ماه گلستان، زن ها به قول خودشان «کشته» می پوشند و حالا در سیل سیستان و بلوچستان هم این سوزن دوزی است که وسط آب ها تا شانه بالا آمده، ایستاده و سرفراز، دیده می شود. صنایع دستی باشکوه دختران و زنان استان های شرقی، یکی در شمال و آن یکی در جنوب.

سوزن دوزی و پادشاهان

سوزن دوزی یکی از صنایعی بوده است که مورد توجه تمامی پادشاهان قدیمی ایرانی قرار گرفته است. هر یک از آنها به سوزن دوزی علاقه داشته اند. در اوایل جستجوهای که در تخت جمشید انجام شد و بقایایی که در آن باقی مانده بود گویای این قضیه است. در تخت جمشید لباس بسیاری از بازاربان، اعیان و اشراف دوره هخامنشیان یافت شده که بر روی بسیاری از آنها نقوش زیبایی به وسیله سوزن دوزی نقش بسته بود. در این دوران کار سوزن دوزی توسط زنان انجام می شد و هرودت نقل می کند که همسر خشایار شاه به دستان خودش لباس های خود و همسرش را سوزن دوزی می کرده است. از دوره هخامنشیان به بعد یعنی دوران صفویه و قاجاریه هنر سوزن دوزی در میان مردم رواج داشته است. اما این هنر چندان دوامی نداشت.

سوزن دوزی در کتب تاریخی

در کتاب آخرین ماموریت، نوشته مغالدین مهدی، راجع به سوزن دوزی آمده است: «یکی از صنایع که در حد خود بسیار زیبا و ارزنده است، صنعت دوزندگی و دست دوزی جلیقه و لباس زنانه است. مانند ترمه، دست دوزی می نمایند و با نهایت زیبایی و با ابریشمی که با رنگ های طبیعی رنگ کرده اند و رنگش ثابت است و هیچ وقت از بین نمی رود، نخ دوزی می کنند. صدها مربع و مستطیل و لوزی می دوزند، یک اندازه که اگر با پرکاری دقیق اندازه گیری کنند سرمویی تفاوت ندارد.»

خزر زندگی می کردند به کشت غله و پرورش بز و گوسفند روزگار می گذراندند. آنها پشم گوسفندان را می چیدند و ظاهرا پارچه می بافتند و کار دوختن را هم با سوزن های شاخک داری انجام می دادند. در غرب فلات ایران در چتل هیوک واقع در ترکیه امروزی فن بافندگی رواج پیدا کرد و در حفاری هایی که در آن منطقه انجام شده، نحوه تکامل آن کاملا روشن شده است. در آن حفاری ها تکه هایی از چند دستبافت پیدا شد که به صورت سنگواره های زغال شده بر جای مانده بود و نمونه هایی از پارچه های مختلفی که به احتمال زیاد از کتان بافته شده بود اما بیشتر شبیه به پارچه های پشمی بود و نیز قطعات زری دوزی شده همانند قالب هایی که امروزه هم در این نواحی بافته شده است. در تپه سیلک نزدیک کاشان که مربوط به دو یا سه قرن پیش از آن است، غیر از این، مدارک بسیاری از جمله دوک های نخریسی یا لنگرهای ریسندهای بی شمار در حفاری های سراسر ایران به دست آمد که مؤید رواج بافندگی و سوزن دوزی در ایران در طول زمان های مختلف است. در عصر صفویه مانند بسیاری از هنرها، انواع رودوزی ها، به اوج خود رسید و پیشرفت زیادی کرد تا حدی که باعث قطع نفوذ هنر چینی شد. از نقوش رایج این دوره می توان انواع بته جقه (قهر و آشتی، گل بادامی، مادر و بچه، بته ترمه، سه قلو، سهرس، درخت زندگی دوقلو، بته جقه شاخ گوزنی، انواع گل های اسلیمی و ختایی، شاه عباسی پیچکی، گل اناری، برگی و...) را نام برد. در حدود صد یا ۲۰۰ سال پیش از ظهور اسلام و آمدن اسلام به ایران معروف است که قومی به نام اسلاوها به ناحیه ای از بلوچستان آمده و در آنجا زندگی می کردند. این گروه از اسلاوها از طریق جاده ابریشم به این منطقه آمده بودند. این منطقه در حال حاضر جزو خاک پاکستان است و در مرز افغانستان و پاکستان قرار دارد. این ناحیه را که این گروه برای سکونت خودشان برگزیده بودند به علت این که مسیحی بودند و آئین اسلام را قبول نداشتند کافرستان می گفتند که این قوم پرورش کرم ابریشم و به دست آوردن نخ از پیله های ابریشم و استفاده از آن را در پارچه بافی و سوزن دوزی به زنان بلوچ آموختند.

سوزن دوزی همان رودوزی مصور است که برای تزئین لباس های زنان، نوار چادرها، پوشش اسب و شتر استفاده می شود. اسم سوزن دوزی که می آید، همه به یاد استان پهناور شرقی می افتند، یاد استان سیستان و بلوچستان. به جز این استان اما استان های دیگر هم سوزن دوزی دارند. این اما به آن معنا نیست که

سوزن دوزی به شکل خلاصه

نخ و پارچه تنها وسایل سوزن دوزی هستند. نخ رنگین ابریشمی و نخ های ویسکوز از عمده ترین نخ های است که استفاده می شود. پارچه گاندی، فاستونی و پارچه های کتانی و پنبه ای، پارچه هایی است که برای سوزن دوزی استفاده می شود.

انواع روش های کار سوزن دوزی: سوزن دوزی به سه نوع پرکار، میان کار و کم کار تقسیم می شود، نوع پرکار روی پارچه های ریزبافت انجام می گیرد و تمام سطح قطعه پارچه مورد نظر سوزن دوزی می شود. در نوع میان کار قسمت بیشتر پارچه سوزن دوزی می شود و در نوع کم کار فواصل طرح ها براساس تشخیص سوزن دوز پر می گردد.

نحوه دوخت: در ابتدا سوزن دوز از پارچه قطعه ای دلخواه را جدا و بعد طرح مورد نظر را روی آن منتقل می کند. در ادامه با استفاده از روش دوردوزی، خطوط محیطی طرح را دوخته و آن را از بقیه پارچه مجزا می کند. در ادامه با استفاده از یکی از روش های دوخت درون طرح مورد نظر دوخته می شود. غالبا سوزن دوز به تنهایی به تهیه محصولات سوزن دوزی می پردازد. اما اگر به صورت کارگاهی به این امر اقدام کند. هر سوزن دوز تنها یک رنگ را سوزن دوزی می کند.

نقش ها و طرح ها: هنرمند سوزن دوز می کوشد تا واقعیات زندگی، محیط اطراف، مردم منطقه و باورهای قومی خودش را در آثارش منعکس کند. حیواناتی مانند بز که عمده ترین وسیله برای امرار معاش خانواده سوزن دوز است، شتر، یار جدا نشدنی مردم منطقه، عقرب و حتی مار از نقش های حیوانات هستند که سوزن دوزها آن را روی پارچه نقش می زنند. نقوش هندسی و اشکال هندسی از دیگر نقش ها هستند. جالب تر این که نقش و نگارهای سوزن دوزی، نسل به نسل به وسیله مادران به دختران آموخته می شود و در لایه های زیرین ذهن زنان وجود دارد. **رنگ در سوزن دوزی:** عمده ترین رنگ های به کار رفته در سوزن دوزی بلوچستان نیز عبارتند از قرمز (۸۰ درصد)، سبز، بنفش، نارنجی و عموما رنگ های تیره و تند که تنها براساس سلیقه سوزن دوز در کنار هم چیده می شوند.

